

Лекція № 20

Тема. **Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках української мови.**

Методика формування аудіативних умінь.

Мета: ознайомити з науковими засадами навчання рецептивного виду мовленнєвої діяльності учнів (аудіювання), виробити вміння й навички проводити методичний аналіз навчального матеріалу, методики формування комунікативних умінь і навичок учнів.

Методи: лекція комбінована із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій.

Основні поняття теми: розвиток мовлення, аудіювання, текст, розуміння, інформація, засоби розвитку усної взаємодії.

План

1. Теоретичні основи вивчення аудіювання в початковій школі.
2. Зміст і напрями роботи щодо формування навичок аудіювання у молодших школярів.
3. Аналіз чинної програми та підручників щодо забезпечення аудитивних умінь відповідно до вимог змістової лінії «Взаємодіємо усно».
4. Методика навчання молодших школярів аудіюванню в мовно-літературній освітній галузі.
5. Вправи та завдання з аудіювання в початковій школі.

Література:

1. Бібік Н.М., Вашуленко М.С., Мартиненко В.О. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія: - К.: Педагогічна думка, 2014 Гончарова І.М., Полохова Л.М. Формування мовленнєво-комунікативних компетентностей молодших школярів. Уроки розвитку зв'язного мовлення в 1 класі.- Х.: Вид. група «Основа», 2010.
2. Гудзик І. П. Аудіювання українською мовою : посіб. / І. П. Гудзик. – К. : Педагогічна думка, 2003. – 144 с.
3. Дідик О.В. Компетентісно – орієнтоване навчання у процесі формування творчої особистості молодшого школяра.-Х.:Вид. група «Основа», 2010.
4. Петрик О.В. Розвиток і удосконалення мовленнєвої діяльності молодших школярів: уроки розвитку зв'язного мовлення, корекційно-розвивальні заняття.- Дніпропетровськ: Методичний посібник.- 2002.
5. Скоблікова О.В. Розвиток комунікативного мовлення першокласників.-Х.: Вид. група «Основа», 2011.

1. Теоретичні основи вивчення проблеми аудіювання в початковій школі

Аудіювання - це рецептивний вид мовної діяльності, розуміння сприйнятого на слух усного мовлення.

Форма перебігу **процесу аудіювання** внутрішня, невиражена, на відміну від говоріння і писання.

Основою внутрішнього механізму аудіювання є такі процеси як сприйняття на слух, увага, розпізнавання

осмислення, ймовірне прогнозування, групування, узагальнення, утримання в пам'яті. **Предметом аудіювання** є чужа закодована думка, яку треба розпізнати.

Продуктом аудіювання є умовивід, результат розуміння сприйнятого змісту і власна мовленнєва поведінка.

Аудіювання – комплексна мовленнєва розумова діяльність, яка базується на природній здатності, яка удосконалюється в процесі індивідуального розвитку людини. **Важливі фактори формування такої здатності** є: перцептивні та мовленнєві передумови; загальні інтелектуальні передумови; фактичні знання; знання та вміння в рідній мові; іншомовні знання та вміння; мотивація.

Сьогодні на перше місце вченими висувається проблема вдосконалювання **аудіативних навичок**, оскільки вміння слухати, розуміти сказане лежить в основі оволодіння мовою.

Вчені-психолінгвісти визначають **аудіювання** як самий складний вид мовної діяльності, оскільки процес слухання-розуміння залежить від рівня розвитку певних психофізіологічних механізмів і пов'язаний з умінням утримувати в пам'яті великий об'єм інформації.

Ефективність аудіювання залежить, у першу чергу, від точного **проходження методики його проведення**, що припускає обов'язкове дотримання **трьох етапів:**

мотиваційного (заклик до уваги, установка на сприйняття, інструкція);

аналітико-синтетичного (сприйняття, розуміння);

виконавчого (ухвалення рішення на основі сприйнятої інформації, контроль розуміння прослуханого) .

Рівень труднощів текстів для аудіювання завжди повинен бути трохи вище мовних можливостей учнів на даному етапі навчання.

Доцільно підбирати **тексти по ступеню їх важкості:**

- цікаві, з одним героєм;
- розповіді, в яких діє кілька персонажів;
- включення в текст надлишкової інформації (порушена хронологічна послідовність або ланцюг подій «обростає» поясненням причини, місця, часу);
- розповіді із двома паралельними опис лініями оповідання;
- тексти, що представляють собою або складне міркування тощо.

Розвивати й удосконалювати навички слухання й розуміння потрібно на різних стилях і типах мови. У вимогах до аудіоматеріалів дотримується принцип поступового зростання складності.

У молодшому шкільному віці діти мають у своєму розпорядженні значні резерви розвитку. З надходженням дитини в школу під впливом навчання починається перебудова всіх її пізнавальних процесів, набуття якостей, властивих дорослим людям. Діти включаються в нові для них види діяльності й системи міжособистісних відносин. З надходженням дитини в школу в число ведучих, поряд зі спілкуванням і грою, висувається навчальна діяльність.

Традиційні методи викладання української мови обмежуються формуванням мовних умінь у письмі, читанні, що забезпечують письмову мовну діяльність, частково - у говорінні, що забезпечує усну мовну діяльність.

Психологічні особливості аудіювання молодших школярів можуть бути розкриті також за допомогою мовного аналізу текстів-відтворень, що включає аналіз лексичних, семантичних, стилістичних особливостей і помилок, що допускаються насамперед особливостями аудіювання як процесу, обмеженого в часі й не дає можливості повернення до незрозумілого або не почутому.

У дитини молодшого шкільного віку відбувається не логічне осмислення аудіотексту, а експресивне, емоційне.

Безпосередність, образність дитячого сприйняття приводить до творчого, почуттєвого осмислення того, що найбільше вразило дитячу уяву. Ще однією **психологічною особливістю аудіювання** в молодших школярів є те, що правильно зрозумілий значеннєвий зміст тексту не сполучається в них з осмисленням, усвідомленням мовного оформлення цього змісту. Таке усвідомлення є однією з умов, необхідних для точного розуміння аудіотексту, для успішного виконання навчального завдання. Відсутність такої свідомості приводить до порушень лексичної сполучуваності вживаних учнями в переказі слів, до порушення граматичного зв'язку.

Діяльність слухання, тобто сприйняття й розуміння почутого тексту, удосконалюється до кінця навчання в початковій школі. У цей період залежність збереження матеріалу при слуханні залежить від характеру установки. Комунікативна установка (установка на передачу почутого) більшою мірою, ніж мнемічна (установка тільки на запам'ятовування) сприяє збереженню й подальшому відтворенню сприйнятого тексту. Вона стимулює більш повну, точну й правильну передачу предметного плану прослуховування тексту. Комунікативна установка збільшує лексичну насиченість, тобто появу нових слів тексту стосовно вихідного тексту, збереженому і відтвореному після прослуховування.

Особливості аудіювання молодших школярів проявляються не тільки на рівні комунікативних установок, але й у різних **видах аудіювання**.

Відзначимо, що розрізняють різні **види аудіювання** - і, відповідно, навчання відповідній комунікативній, вербальній й невербальній поведінці.

Наприклад, у **неформальній і формальній обстановці** повсякденного спілкування учні повинні вміти демонструвати **вдячне аудіювання**, тобто показати словами й невербальними комунікативними засобами, що слова співрозмовника сприйняті, оцінені й слухаючий вдячний мовцеві.

Емфатичне аудіювання - уміння виразити свою зацікавленість у предметі розмови - важливе вміння, яким повинен володіти молодший школяр. Дитина молодшого шкільного віку повинна вміти зрозуміти, що якщо її однокласник хвастається, то, слухаючи його критично, все-таки треба зберігати доброзичливість і не перебивати його фразами типу «А ось я...».

У дітей молодшого шкільного віку **глобальне аудіювання** знаходиться на низькому рівні розвитку. Це проявляється в невмінні точно виділити в інформації головне, у невмінні прогнозувати .

Детальне аудіювання, так само як і глобальне, у молодших школярів потребує подальшого розвитку. Воно вимагає концентрації уваги, тому що мовлення вчителя й учня звучить однократно, а потрібно повністю «вичерпати» з нього потрібну інформацію. *Детальне аудіювання* призначено для навчання школярів сприймати в повному об'ємі повідомлення на базі знайомого лексико-граматичного матеріалу. Таке слухання необхідно школяру при участі в диспутах і дискусіях. Для розвитку цього виду аудіювання використовується *ряд прийомів*: створення вчителем чіткої установки на слухання, формулювання завдання перед сприйняттям дітьми повідомлення, фіксування ключових слів. Також вчителю важливо навчити молодших школярів умінню уточнювати не зрозуміле або не почуте в повідомленні, навчити необхідним для цього етикетним формулам.

Критичне аудіювання має місце, коли треба виразити свою думку про прослухане, прокоментувати й оцінити відповідь товариша. Цей вид аудіювання представляє особливу складність для молодших школярів, тому що вчитель не завжди навчає дітей способам критичного аудіювання. У *критичному аудіюванні* молодшому школяру необхідно не тільки критично сприймати текст але й вибудувати текст доказу, висловити думку про прослухане, аргументувати свою оцінку. При критичному аудіюванні випробовувані учнем труднощі обумовлені складністю самого процесу слухання й складністю створення тексту після сприйняття.

Інформативне й інструктивне аудіювання успішно використовуються при навчанні українській мові, чого не можна сказати про аудіювання емоційне. Неуважність до емоційної сторони навчального процесу, на думку А.А.Леонт'єва, може стати причиною вгасання в школярів бажання вчитися .

Оволодіння аудіюванням дає можливість реалізувати виховні, освітні й розвиваючі цілі освітнього процесу. Навчання аудіюванню припускає формування вміння уважно вслухуватися у звучне мовлення, уміння передбачати зміст висловлення, виховання культури слухання рідною мовою.

Виховне значення формування вміння розуміти мовлення на слух полягає в тому, що розвивається пам'ять дитини, насамперед слухова пам'ять, важлива для навчання школяра.

Аналіз психологічних особливостей аудіювання учнів показує, що вміння школярів слухати не стане ефективним без спеціально організованої, цілеспрямованої роботи над аудіюванням як видом мовної й навчальної діяльності й всією сукупністю вхідних у них компонентів - предметів діяльності.

2. Зміст і напрями роботи щодо формування навичок аудіювання у молодших школярів

Формування навичок аудіювання відповідно до вимог шкільної програми передбачається впродовж усього періоду навчання дитини у початковій школі. класах на рівні звуків, складів, слів, словосполучень, речень, текстів.

Формування аудитивних умінь, робота з формування аудитивних умінь та навичок молодших школярів повинна обов'язково включати в себе дидактичний матеріал, в якому би були послідовно представлені одиниці різних мовних рівнів. Адже перш ніж навчити дитину слухати, сприймати і

розуміти інформацію, вона повинна навчитись вирізняти певну мовну одиницю висловлювання з-поміж інших, ідентифікувати її, осягнути, зрозуміти, а вже потім використати у своїй комунікативно-мовленнєвій практиці. Це є однією із основних вимог аудіювання, яка полягає в тому, щоб **здобувач освіти навчився ідентифікувати мовні одиниці різних рівнів у їх зв'язку, а відтак зрозумів й осмислив почуте. Механізм аудіювання** повинен включати:

- «сприймання потоку звуків і розпізнавання в ньому слів, речень, абзаців ;
- усвідомлення значень слів, речень, абзаців»;
- усвідомлення фактичного змісту тексту, його теми, основної думки.

Вивчення мовних одиниць різних рівнів дозволяє учителеві проводити роботу з аудіювання практично на кожному уроці. Тому у більшості випадків завдання на слухання не повинні бути відірваними від інших завдань уроку, а навпаки, бути **елементом пізнавального процесу під час вивчення тієї чи іншої мовної одиниці**. Так, вивчаючи, наприклад тему «Речення», можна запропонувати дітям визначити скільки слів у даному реченні, скільки з них іменників, прикметників і дієслів, скільки слів з наголосом на першому, другому, останньому складі, які із слів багатозначні і чому тощо. Цей напрям роботи є досить важливим і необхідним для усвідомлення, аналізу і оцінювання почутої інформації. оскільки «сприймання значень кожної мовної одиниці є поштовхом для розвитку більш глибоких процесів – «стискування» змісту, в результаті чого у свідомості учня формуються поняття різного рівня узагальнення...», коли таким чином «учень досягає рівня розуміння загального змісту теми» .

Значення набутих учнем умінь слухати, розуміти й оцінювати почуте важко переоцінити у процесі формування у нього вмінь диференціювати актуальний і неактуальний зміст почутого. Саме **аудіювання** дозволяє учневі набути необхідних навичок **визначати важливу, менш важливу і другорядну частину інформації**. Таким чином, **аудіювання** сприяє виробленню умінь і навичок синтезувати й аналізувати не тільки сприйнятий текст, а у будь-яку навчальну інформацію, зокрема пояснення вчителя на уроці. Більшість методистів вважають, що аудіювання слід навчати школярів за спеціальною методикою, оскільки воно суттєво відрізняється від інших видів мовленнєвої діяльності. Крім того, аудіативні вміння повинні забезпечувати учневі отримання набагато більше інформації, ніж він може її використати у своїй мовленнєвій діяльності. Фактично виходить, що рівень пізнавального розвитку школяра і його пізнавальна активність прямо залежать від сформованості вмінь слухати і розуміти почуте.

Методист початкової освіти С. Дубовик пропонує організовувати **роботу з аудіювання за такими напрямами:**

1) робота над слуханням-розумінням під час пояснення нового навчального матеріалу, коли особливо інтенсивно формуються звукові образи нових мовних одиниць та їх елементів;

2) акцентування уваги учнів на ролі процесу слухання-розуміння як необхідного елемента діалогічного мовлення, внаслідок чого учні усвідомлюють потребу слухання як необхідну умову продуктивного й успішного спілкування;

3) слухання-розуміння зв'язного тексту вчителя чи в аудіозаписі іншої особи монологічної, діалогічної чи змішаних форм мовлення.

Важливим моментом в організації аудіювання є той факт, що в його основі лежить навчально-мовленнєва ситуація, яка зумовлює зміст висловлювання. Тому вчитель повинен чітко визначити для учнів комунікативне завдання, яке і буде відображати мету слухання. Крім того, слід пам'ятати, що аудіюванню, а також усім іншим видам мовленнєвої діяльності повинні передувати мотивація й усвідомлення необхідності у їх використанні.

Для успішної організації процесу аудіювання необхідно учнів спеціально підготувати.

У підготовчій роботі зазвичай виділяють такі етапи:

1) вибір монологічного або діалогічного тексту для аудіювання. Основною вимогою тут є те, щоб тексти не тільки відповідали віковим особливостям школярів і були різними за жанрами (казки, короткі оповідання, розповіді про цікаві події чи пригоди), але й викликали захоплення у дітей, були інформативними, мали чіткий сюжет;

2) формування вчителем комунікативного завдання. Це завдання повинно відповідати меті аудіювання, бути конкретним і зрозумілим для учнів. Тому сформульоване вчителем завдання «Уважно прослухайте текст і зрозумійте його зміст» не налаштує дітей до ефективного його прослуховування й усвідомлення. Комунікативне завдання вчитель може дібрати залежно від навчальної мети. Це може бути завдання на добір заголовку до тексту, визначення його основної думки, вираження свого ставлення до певного героя чи його вчинку, складання усної характеристики певного персонажа тощо;

3) організація словникової роботи після прослуховування учнями тексту. Учитель з'ясовує, які слова дітям незрозумілі, знаходить самостійно у тексті важкі для розуміння школярами слова, бо, як свідчить практика, діти рідко коли запитують про значення того чи іншого слова, хоча його семантика їм може бути невідома.

Забезпечення ефективності й успішності аудіювання можливе за умови дотримання цілої низки **критеріїв добору текстів**.

Виділяємо такі критерії:

1. Тематично-змістовий критерій. Він полягає у тому, щоби дібрані для навчального аудіювання тексти були цікавими, привабливими і доступними для дітей 1-4 класу, відповідали їх віковим особливостям, життєвому досвіду та інтересам .

2. Структурно-композиційний критерій. Зрозуміло, що текст з чіткою логічною структурою і простою для сприйняття композицією сприятиме кращому сприйняттю і запам'ятовуванню молодшими школярами. Важливо пам'ятати, що заголовок є дуже важливим елементом усвідомлення учнями

загального змісту тексту, осмислення відповідної ситуації і прогнозування перебігу подій, що суттєво полегшує сприйняття почутого .

3. Жанрово-стильовий критерій. Більшість дослідників стверджують, що у дітей молодшого шкільного віку інтерес викликають короткі тексти розповідного характеру. Методисти рекомендують також використовувати твори різних фольклорних жанрів, оскільки в них часто використовуються повтори, що полегшує сприйняття і запам'ятовування.

4. Мовний критерій. Легкість, простота і доступність розуміння почутого великою мірою залежить від ужитих у тексті лексико-граматичних засобів, довжини і складності речень. Оптимальною для розуміння, на думку дослідників, має бути виголошена фраза до 11 слів

5. Критерій доступності. Учитель повинен враховувати, що надто складні тексти важкі для сприйняття й усвідомлення учнями, а надто прості, навпаки, – позбавлять інтерес до пізнавального і розвивального процесу.

6. Критерій обсягу і тривалості звучання. Звичайно, навчання сприймати, усвідомлювати і розуміти текст слід розпочинати з невеликих і простих за структурою і змістом текстів. Шкільною програмою визначено обсяг текстів для аудіювання у кожному класі. Ефективність роботи над формуванням умінь слухати і розуміти почуте великою мірою залежить від контрольних-оцінних дій учителя як на всіх етапах процесу аудіювання впродовж року, так і в кінці семестру та року.

Чітко сформовані аудіативні вміння молодших школярів не тільки сприяють розвитку у них довільної уваги, уваги, пам'яті, умінь слухати і розуміти завдання, зосереджуватись над його виконанням, а й забезпечують формування знань учнів молодшого шкільного віку про мову, її взаємопов'язану систему одиниць, розвиток усіх інших видів мовленнєвої діяльності – говоріння, читання і письмо.

3. Аналіз чинної програми та підручників щодо забезпечення аудитивних умінь відповідно до вимог змістової лінії «Взаємодіємо усно»

Основною метою роботи з розвитку мовлення молодших школярів є формування у них умінь і навичок зв'язного мовлення, розвиток основних комунікативно-мовленнєвих умінь, відповідних рівнів писемного й усного монологічного та діалогічного мовлення, аудіювання та читання. Сучасна навчальна програма орієнтує вчителя щодо особливостей змісту роботи над зв'язним мовленням, вказуючи на формування і розвиток у певній послідовності і взаємозв'язку основних умінь і знань, які необхідно виробляти в процесі навчання відповідно до кожного року перебування дитини у початковій школі. Причому програми передбачають набуття учнями елементарних знань про усне і писемне мовлення, про особливості побудови висловлювань, зумовлених їх комунікативними завданнями, ситуацією спілкування. У типовій *освітній програмі*, розробленій під керівництвом *О. Савченко*, вказується на необхідність посилення уваги вчителів початкової школи до комунікативного розвитку і формування комунікативної компетентності як однієї з ключових компетентностей школярів.

«Змістова лінія «Взаємодіємо усно», – зазначається у програмі, – спрямована на формування в учнів початкової школи умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей» . Важливо підкреслити, що у цій програмі звертається увага не лише на акустичний і смисловий рівні аудіювання, а й на розвиток мовлення школярів, на формування у них навичок усвідомлення, інтерпретації та оцінювання почутого. Це дасть можливість їм навчитись формулювати, аналізувати, свої судження, виходячи з власного досвіду, інтерпретувати й оцінювати інформацію, використовуючи потім її в різних ситуаціях.

Розглянемо перелік вимог шкільної програми для учнів 1-4 класів щодо поетапного розподілу елементів змісту навчання й очікуваних його результатів під час формування навички аудіювання:

Зміст навчання. Перший етап - сприймання усної інформації.

Очікувані результати здобувачів навчання:

- **учень 1 класу** «з увагою сприймає усні репліки співрозмовника, доречно реагує на них; виконує навчальні та ігрові дії відповідно до прослуханої інструкції; слухає й розуміє коротке монологічне висловлення»;

- **учень 2 класу** «з увагою сприймає усні репліки співрозмовника, перепитує, доречно реагує на них; виконує сприйняті на слух інструкції щодо виконання поставлених учителем навчальних завдань; сприймає монологічне висловлення й використовує усну інформацію з конкретною метою»

- **учень 3 класу** «уважно слухає репліки співрозмовника, уточнює почуте в діалозі з огляду на ситуацію спілкування; сприймає уважно монологічне висловлення з конкретною метою; розуміє й адекватно виконує навчальні дії відповідно до прослуханої інструкції, настанови вчителя»;

- **учень 4 класу** «сприймає уважно усну інформацію; ставить уточнюючі запитання відповідно до мети слухання; виконує усні інструкції й настанови вчителя щодо навчальних завдань».

Зміст навчання. Другий етап – аналіз та інтерпретація (розкриття змісту) почутого.

Очікувані результати здобувачів навчання:

- **учень 1 класу** «відповідає на запитання за змістом прослуханого (хто? що? де? коли? як?); розповідає, про що мовиться в тексті, який прослуховувався» ;

- **учень 2 класу** «відповідає на запитання за змістом прослуханого і ставить запитання до усного повідомлення; відтворює основний зміст усного повідомлення; вибирає інформацію з почутого і пояснює, чому вона зацікавила, обговорює її з іншими особами»;

- **учень 3 класу** «передає зміст почутого (послідовність подій у розповіді, перелік ознак в описі, наведені аргументи в міркуванні); добирає заголовки до частин прослуханого тексту; визначає тему і мету усного повідомлення; вибирає інформацію з почутого з певною метою, використовує її для створення власних висловлень ;

- **учень 4 класу** «вибирає з почутого інформацію для створення власного висловлення з конкретною метою (усне оголошення, усний відгук, усний стислий переказ); узагальнює і систематизує почуту

інформацію; прогнозує, як отриману інформацію можна використати з користю; зіставляє тему й головну думку усного повідомлення з власними спостереженнями, поведінкою, досвідом .

Зміст навчання. Третій етап – оцінювання усної інформації.

Очікувані результати здобувачів навчання:

- учень **1 класу** «ділиться своїми почуттями та емоціями від почутого; розповідає, що зацікавило в усному повідомленні» ;
- учень **2 класу** «висловлює своє ставлення до почутого: до подій, персонажів тексту; розповідає про власні почуття, які викликав прослуханий текст; пояснює, чому щось подобається, а щось ні»;
- учень **3 класу** «висловлює власні думки з приводу почутого, аргументує їх, спираючись на власний досвід; вступає і підтримує діалог на теми, пов'язані з важливими життєвими ситуаціями» ;
- учень **4 класу** «висловлює власне ставлення до усного повідомлення; обґрунтовує своє ставлення до почутого, спираючись на набуті знання, власний досвід; визначає позицію мовця, погоджується з нею чи заперечує».

Як бачимо, у чинній шкільній програмі досить чітко систематизовано елементи змісту навчання і визначено відповідні очікувані його результати у процесі формування навичок аудіювання впродовж усіх чотирьох років навчання учнів у школі відповідно до їх вікових особливостей. Важливо підкреслити деякі **особливості вимог чинної програми**.

По-перше, і зміст, і очікувані результати аудіювання як виду мовленнєвої діяльності сформульовані з проекцією на взаємозв'язок його з процесом говоріння. Якщо ж переглянути зміст і очікувані результати формування навички говоріння, то вони у програмі абсолютно не пов'язані з оцінкою і гіпотетичним припущенням про можливість використання учнем почутої інформації.

По-друге, аудіювання як вид мовленнєвої діяльності передбачає ідентифікацію і сприйняття учнями мовних одиниць різних рівнів. Однак у чинній програмі такі вимоги відсутні.

У **змістовій лінії «Взаємодіємо усно»** чітко простежуються вимоги до поетапного формування навичок аудіювання (сприйняття, аналіз, інтерпретація й оцінювання сприйнятої на слух усної інформації). Однак програмою не визначені вимоги з аудіювання окремих мовних одиниць, які забезпечують результат сприйняття, розуміння, аналіз й оцінювання почутого в цілому.

4. Методика навчання молодших школярів аудіюванню в мовно-літературній освітній галузі

Можна навести **перелік аудіативних умінь, якими повинні оволодіти учні початкових класів:**

1. Уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, тобто визначати насамперед власну мету під час сприймання усного мовлення; створювати первинне уявлення про можливий зміст висловлювання.
2. Уміння орієнтуватися в змісті висловлювання: сприймати повідомлення, запропоновані один раз, у цілому, без пропусків; утримувати в пам'яті деталі прослуханого; формулювати тему і основну думку почутого повідомлення; добирати до нього заголовки відповідно до теми чи основної думки; запам'ятовувати зміст і особливості мовленнєвого оформлення повідомлення; відповідати на запитання

за прослуханням.

3. Уміння визначати структуру усного повідомлення: осмислювати і фіксувати (у пам'яті чи на папері) загальну структуру висловлювання; складати простий план почутого; встановлювати логічні зв'язки між елементами сприйнятого на слух тексту (висловлювання); ставити власні запитання до смислових частин почутого повідомлення.

4. Уміння оцінювати мовленнєве повідомлення: робити висновки з почутого; висловлювати власну думку щодо сприйнятого; підтверджувати чи заперечувати запропонований учителем висновок (на основі почутого тексту); переказувати сприйняте за допомогою записів чи без них .

Формуванню і розвитку аудіативних умінь у процесі вивчення систематичного курсу мови сприяє науково обґрунтований відбір методів і прийомів навчання, який визначається специфікою роботи, навчально-виховними завданнями, віковими можливостями учнів. Однією зі специфічних особливостей розвитку аудіативних умінь і навичок є робота над аудіотекстом як єдиним смисловим і синтаксичним цілим.

Таким чином, цілеспрямована й систематична робота з формування аудіативних умінь протягом усього періоду навчання української мови дозволить учням перейти від глобального розуміння тексту до детального й успішно опанувати таким складним видом мовної діяльності, як аудіювання.

Визначимо методи розвитку аудіативних умінь учнів на уроках мови, що були б відповідними специфіці аудіювання як виду мовленнєвої діяльності та особливостям його формування під час вивчення мови.

Доцільними на уроках української мови будуть такі *методи*:

- організаційні,
- антиципаційний,
- контрольні-перевірні.

Організаційні спрямовані на забезпечення концентрації уваги та активізації пам'яті учнів під час слухання. Розуміння мовлення нерідною мовою є складним процесом, оскільки доводиться сприймати не тільки зміст, але й мовну форму аудіоповідомлень .

Все це вимагає від аудитора значної концентрації уваги. Незначне відволікання від інформації веде до часткового або спотвореного її розуміння, оскільки у процесі аудіювання вона пред'являється один раз. Отже, від уміння учня концентрувати увагу під час аудіювання, утримувати, розподіляти, спрямовувати її на різні аспекти мовного явища залежить успішність акту реценції. Тому наявність максимальної концентрації уваги є вихідною умовою його ефективності. Забезпечення цієї умови аудіювання відбувається через створення обстановки для уважного слухання – чіткість завдань, наявність тиші, робочий порядок у класі. Усе це забезпечується в початкових класах використанням ігрових прийомів, які виступають засобом мотивації уважного слухання.

Антиципаційний метод спрямований на розвиток в учнів умінь передбачати зміст повідомлення. Механізм антиципації (ймовірного прогнозування) відіграє в процесі аудіювання

важливу роль і дозволяє реципієнтові за початком слова, речення, темою висловлювання спрогнозувати, передбачити його кінець чи навіть загальну структуру повідомлення .

Основними прийомами, що забезпечують реалізацію цього методу, є спеціальні завдання:

- 1) закінчити фразу, речення, виходячи зі змісту раніше прослуханого;
- 2) за поданим заголовком, групою слів, темою, малюнком з'ясувати можливий зміст розповіді (про що, про кого);
- 3) прослухати вірш і додати останнє слівце у рядку.

У 1 – 2 класах доцільним під час виконання завдань першої групи є застосування унаочнення – предметні, сюжетні малюнки. *Наприклад, учням пропонують розглянути предметні малюнки і прослухати речення, яке вчитель вимовляє не повністю, робить після якогось слова паузу. Учні мають здогадатись, яким може бути наступне слово і відібрати малюнок, на якому зображено предмет, що називається цим словом.*

Контрольно-перевірні методи застосовуються як з метою розвитку вмінь розуміти зміст прослуханого, так і для контролю рівня сформованості аудіативних умінь і навичок.

Взагалі навчання аудіювання передбачає формування умінь сприймати усне мовлення як при безпосередньому спілкуванні, так і у звукозапису.

М.Пентилюк запропонувала таку структуру уроків аудіювання:

1. Вступне слово вчителя (мотивація навчальної діяльності учнів).
2. Актуалізація опорних знань учнів (відомості про мовленнєву діяльність).
3. Ознайомлення учнів з технологією аудіювання.
4. Аудіювання тексту.
5. Робота з тестами.
6. Підбиття підсумків уроку.
7. Домашнє завдання .

Перевірка аудіативних умінь здійснюється фронтально: вчитель один раз читає учням незнайомий текст, після чого пропонує серію запитань із варіантами відповідей. Школярі повинні мовчки вислухати кожне запитання та варіанти відповідей до нього і обрати правильний, на їхню думку, варіант.

Успішність аудіювання залежить від:

- ✓ самого слухача (від рівня розвитку в нього мовленнєвого слуху, пам'яті, наявності уваги, інтересу тощо);
- ✓ мовних особливостей аудіотексту та його відповідності мовленнєвому досвіду і знанням учнів;
- ✓ умов сприймання аудіотексту.

У 1 класі ця робота розпочинається в добукарний період навчання грамоти на матеріалі елементів мовленнєвого потоку (звуків, складів, слів, словосполучень, речень). З метою формування умінь

слухати, розуміти і відповідним чином діяти першокласникам доцільно пропонувати завдання такого змісту:

– виконувати дії за словесною інструкцією (1. Зробіть те, про що почуєте: покладіть руки на коліна; встаньте з-за парт; поверніть голову до вікна. 2. Згадайтесь, про кого я кажу: сидить за другою партою в середньому ряду праворуч.);

– вилучити зайве слово з тематичної групи (Назвіть зайве слово в реченні: 1. Ворона, сорока, лисиця і синиця – це птахи. 2. Дуб, мак, клен, ясен – це дерева.);

– вибрати із запропонованого ряду слова певної тематичної групи (Прослухайте слова, повторіть ті, які називають навчальне приладдя: бутерброд, пенал, лінійка, зошит, фотоапарат, велосипед.);

– визначити кількість слів у сприйнятому на слух реченні (Порахуйте і скажіть, скільки слів у реченні: Ми прийшли до школи вчитися.);

– визначити кількість речень у сприйнятому на слух тексті (Послухайте і визначте, скільки речень у тексті: У лісі є джерело. З джерела тече вода. Вона чиста і холодна.);

– розпізнати на слух односкладові, двоскладові слова (Послухайте і повторіть слово, в якому два склади: жук, гедзь, кран, яма, стіл.);

– розпізнати слова з наголосом на певному (першому чи другому) складі (Плесканням у долоні зловіть слова з наголосом на першому складі: осінь, зима, весна, літо, сонце, земля, вітер.);

– розрізнити голосні і приголосні звуки (Плесканням у долоні зловіть тільки голосні звуки: [а, о, м, у, в, і, и, л, е].);

– вибрати з мовного потоку слова за поданою звуковою схемою (З почутих слів виберіть ті, яким відповідає така звукова схема: мак, льон, кінь, лось, гай.

У букварний період формування аудіативних умінь здійснюється за допомогою вправ, якими передбачено:

– визначення позиції певного звука в словах (З почутих слів назвіть ті, в яких звук [а] чується в кінці: автобус, книжка, акула, земля, батон.);

– розрізнення твердих і м'яких приголосних звуків у словах (Плесканням у долоні зловіть слова з м'яким приголосним на початку: яскравий, радісний, сірий, лякливий, відважний, лютий, злий, веселий, дрібний.);

– розрізнення дзвінких і глухих приголосних у словах (З почутих слів повторіть лише ті, які в кінці мають дзвінкий приголосний звук: суп, зуб, батіг, віз, обід, зошит, ніж.);

– знаходження певного складу в почутих словах (Повторіть слова, в яких є склад ли: олівець, поливати, латати, вітрила, лимон.);

– визначення кількості складів у словах (З почутих слів повторіть тільки трискладові: ялина, верба, береза, тополя, клен, липа.);

– розпізнавання на слух неправильно наголошеного слова (Послухайте і назвіть неправильно наголошене слово, вимовте його правильно: малі́на, ожу́на, смороді́на, калі́на.);

– розпізнавання слів за звуковою схемою (Послухайте слова і визначте, якому з них відповідає звукова схема: сірий, малий, добрий.);

– розпізнавання речень за поданою схемою (Послухайте речення і скажіть, якому з них відповідає така схема: | ____ ____ ____ . На стежині сиділа кішка. Вона була голодна. Діти підібрали кішку і нагодували.)

У післябукварний період розпочинається розвиток умінь слухати □ розуміти на матеріалі зв'язних текстів. З цією метою доцільно використовувати завдання такого змісту:

1) розпізнавання предмета за його описом (Розгляньте малюнки (жовте яблуко, жовта груша, лимон), послухайте опис одного з цих предметів і визначте, про який із них ідеться. Цей плід жовтого кольору, продовгуватий, соковитий, кислий на смак.);

2) розпізнавання уривка з казки (Послухайте і скажіть, з якої казки уривок: Поїхав дід на ярмарок та й купив собі козу. Привів її додому, а на другий день посилає сина ту козу пасти.);

3) вибір серед малюнків ілюстрації до тексту (Послухайте текст, виберіть серед малюнків той, що відповідає цьому тексту.);

4) запам'ятовування дійових осіб тексту (Послухайте текст і назвіть усіх дійових осіб: Жили на одному дворі кіт, півень, собака і козел. Вони часто сперечалися про те, що найсмачніше. – Найсмачніше молочко, – сказав кіт Мурчик. – Добре також і мишку зловити. – Ні, – сказав півень, – овес або просо смачніші. – Неправильно ви говорите, – сказав Сірко. – Що може бути смачніше за кісточку. – Ви всі помиляєтесь, – сказав козел. – Свіже, запашне сіно найсмачніше.);

5) порівняння тексту і малюнка та знаходження розбіжностей між ними (Розгляньте малюнок і послухайте текст. Поясніть, чим вони відрізняються? (1. Текст і малюнок про зимові розваги дітей, але на малюнку діти катаються на санчатах, а в тексті йдеться про катання дітей на лижах. 2. Хлопчик, повертаючись із лісу, несе корзину грибів, а в тексті розповідається про те, що хлопчик назбирав корзину ягід.);

6) слухання тексту і вибір правильної відповіді на запитання до нього (Послухайте текст і запитання до нього. Виберіть правильну відповідь на ці запитання. – А чому перо пером зветься? – запитав у дідуса Сашко. – Бо в давні часи, – відповів дідусь, – писарі писали гусячим пером. Від нього і назва залишилась, хоч тепер воно сталеве. Запитання: 1) Як звали дідусевого онука? (Сашко, Славко). 2) Яким пером писали в давні часи? (Курячим, гусячим).)

Розвиток аудіативних умінь **учнів 2-4 класів** варто здійснювати як на матеріалі елементів мовного потоку (звуків, складів, слів, словосполучень, речень), так і з використанням текстів різних типів та інструкцій щодо виконання навчальних дій.

5. Вправи та завдання з аудіювання в початковій школі

У системі вправ можна виділити три підсистеми для розвитку навичок аудіювання.

Перша група завдань пов'язана з удосконалюванням механізмів, що лежать в основі сприйняття на слух мови (імовірнісне прогнозування, значеннєва переробка почутого, довгострокова й оперативна пам'ять, увага).

Друга група вправ спрямована на розвиток навичок, пов'язаних з різними видами аудіювання (глобальне, детальне, критичне). Спостереження вчених показують, що із вправами на глобальне аудіювання на уроках рідної мови учні справляються досить легко. Більше труднощів у дітей викликають завдання, пов'язані з детальним аудіюванням, особливо якщо пропонуються тексти науково-популярного або публіцистичного стилів. Найбільш складний вид - вправи на розвиток навичок критичного аудіювання, оскільки ці завдання пов'язані із творчою переробкою сприйнятої інформації, з умінням висловити й довести свою точку зору й припускають певний рівень розвитку різних інтелектуальних навичок.

Третя група включає завдання на вдосконалювання навичок сприйняття й відтворення монологічної й діалогічної мови.

У системі вправ для навчання аудіювання виділяють дві основні групи вправ:

1. Вправи, що готують до аудіювання.
2. Вправи в аудіюванні текстів.

Але з позицій розвиваючого навчання не менш важливим для розвитку особистості школярів є контроль розуміння прослуханого. Саме післятекстові вправи допомагають виявити в учнів ступінь розвитку умінь аудіювання, а також підключити не лише механізми слухання і розуміння, але й думки та почуття дітей, що і призведе до формування особистості школярів. Виконуючи вправи першої групи, школярі вчаться переборювати окремі труднощі і впізнавати нові слова та словосполучення, диференціювати схожі слова, визначати значення омонімів, багатозначних слів, розрізняти граматичні форми.

Вправи другої групи націлені на сприйняття загального змісту висловлювання чи виділення окремих змістових частин. Вони виконуються на рівні тексту. В середині кожної групи виділено декілька видів вправ, кожен з яких спрямований на подолання конкретних труднощів, що виникає в учнів при аудіюванні, і на формування відповідного вміння .

1. Вправи, що готують до аудіювання.

При виконанні вправ, що готують до аудіювання текстів, в учнів формуються навички сприйняття на слух мовленнєвих одиниць на рівні речень та над фразових єдностей. Сюди зазвичай включають наступні види вправ:

1.Вправи на визначення граматичних орієнтирів. Вміння визначати синтаксичні функції слів у реченнях допомагає розумінню тексту в цілому. Найбільша інформативність закладена в підметі, присудку та додатку, тому необхідно в першу чергу навчити учнів знаходити ці члени речення, а також автоматично розпізнавати інші граматичні орієнтири.

2.Вправи на здогадку про значення незнайомих слів.

3.Вправи на розуміння речень, що містять незнайомі слова, які не впливають на розуміння смислу висловлювання. Для успішного аудіювання необхідно сформувавши вміння розуміти на слух текст навіть за наявності незнайомих слів. Учні повинні вміти ігнорувати незнайомі слова, які не є ключовими, тобто не несуть основної смислового навантаження. Це можуть бути обставини часу, місця, означення тощо.

4.Вправи на антиципацію (прогнозування). Особливу роль в удосконаленні механізмів аудіювання відіграє механізм антиципації, що дозволяє виділити вправи на антиципацію в окремий вид. Більша їх частина представлена у звукозапису. Фонограма допомагає обмежити час мовленнєвої діяльності на учнів, автоматизувати їх мовленнєві дії та забезпечити їм ключ.

5.Вправи на виділення різноманітних категорій смислової інформації: родової категорії; категорії часу; категорії місця; категорії причини тощо.

6.Вправи на визначення різних видів зв'язків між реченнями.

7.Вправи на визначення основної думки в групі речень.

За допомогою цих вправ розвивається вміння розуміти на слух понад фразові єдності.

8.Вправи на розвиток аудитивної пам'яті, аудитивної уваги.

2. Вправи в аудіюванні текстів.

Вправи цієї групи призначені для розвитку умінь безпосередньо розуміти та осмислювати аудіотексти.

Розуміння як центральна ланка механізму аудіювання – активний процес чуттєвого та логічного відображення реальної дійсності, закодованої засобами мови та зміненої в свідомості мовця, а потім (в результаті розуміння) – в свідомості слухача. У процесі розуміння мовлення логічно виділяються два боки:

- об'єктивний, що відображає структуру мовлення;
- суб'єктивний, що моделює цю структуру в свідомості слухача

При аудіюванні слухач виконує цілий ряд аналітико-синтетичних операцій, що підвищують активність мисленнєвої діяльності та забезпечують динаміку вдосконалення умінь аудіювання. Виконуючи вправи в аудіюванні текстів, учні оволодівають умінням прогнозувати зміст, виділяти головне, знаходити другорядні деталі, що уточнюють головне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Для розуміння аудіотексту необхідно вміти у процесі слухового сприйняття сконцентрувати увагу на діях та характеристиках персонажів, прослідкувати логічну послідовність подій та спостерігати її при передачі змісту тексту.

Не менш важливо вміти виділяти в тексті логічні ланки: *експозицію, зав'язку, кульмінаційний момент і розв'язку*. В основу класифікації вправ цієї групи покладено уміння, яке необхідно сформувавши у процесі їх виконання.

1. Вправи на прогнозування змісту тексту та розвиток уваги.

2. Вправи на знаходження смислового зв'язку між окремими частинами тексту. Уміння виявляти основний смисловий зв'язок допомагає розвитку уміння захоплювати основний смисл тексту, що сприймається, постійно орієнтуватись на виділення головного в ньому.

3. Вправи на зв'язування логічної послідовності подій.

4. Вправи на розуміння тексту без домислювання.

5. Вправи на розуміння основної думки тексту [32, с.115].

Кінцевою метою аудіювання є розуміння тексту, але перевірити, чи зрозуміли учні текст, практично неможливо, якщо не виконувати для цього спеціальні вправи. Тому контроль – вирішальний етап аудіювання. Це дає нам підстави виділити третю групу вправ.

3. Вправи для контролю аудіювання. Контроль розуміння аудіотексту може здійснюватись вербальним чи невербальним способами. Дії учня після прослуховування повідомлення пов'язані з характером завдання, яке було поставлене перед його слуханням.

Треба зауважити, що контроль розуміння прослуханого повинен займати якнайменше часу і водночас мати індивідуальний характер. У зв'язку з цим треба обирати раціональний засіб або засоби контролю. Серед методистів немає одностайної думки щодо вибору між усними та письмовими засобами контролю прослуханого .

Для розвитку аудіативних умінь Тоцька Н.І. пропонує такі завдання:

- повторити завдання вчителя;
- записати під час слухання все, що слухач вважає необхідним запам'ятати;
- скласти стислий чи розгорнутий план прослуханого;
- докладно чи коротко відповісти на запитання за прослуханим;
- закодувати одержану інформацію в таблицях, схемах тощо;
- критично осмислити почуте з магнітофону чи грамзапису; дати оцінку суті й формі повідомлення, звернути увагу на інтонаційне оформлення .

Розвивати в школярів навички розрізнення звукової форми слова, аналізу звуків, їх диференціації, формувати вміння аналізу звуків мови, розвивати уважність, здібність сприймати слова з голосу і визначати їх фонетичні особливості допомагають вправи на **диференціацію звукової форми слова**.

Приклад вправи. Визначити, який звук змінюється, додати слово у ряд, замінивши відповідний звук.

нора- гора- (кора); сир- тир- (мир);

галка- гілка- (голка); зірка-дірка-(нірка).

Вправи, спрямовані на вміння аналізувати звуки, розвиток уважності, здібність сприймати слова з голосу і визначати їх фонетичні особливості.

Наприклад: Послухайте слова, змініть у словах один або два звуки так, щоб утворилось нове слово: *Лис- (лось, ліс); вага- (нога,вата); рулет- (букет, буфет); пічка-(нічка,річка).*

Велике значення на уроках мови та читання мають **вправи над розвитком загального поняття про будову слова та словотвір, вмінню утворювати нові слова від поданих, добирати спільнокореневі слова, і при цьому розвиваючи мовленнєву діяльність учнів та вміння логічно мислити.**

«Виконай за зразком» Прочитайте складені слова, поясніть їх значення та назвіть слова від яких вони утворилися:

Носоріг=ніс+ріг;

Косоокий=косий+око;

Паровоз=пара+возити.

Або: Складіть основи двох слів і поясніть значення утворених слів.

Зорі+надати= зорепад;

Ліс+парк=лісопарк;

Сніг+ ходити=снігохід...

У ході роботи над текстом з **метою усвідомлення змісту тексту** учням пропонуються такі завдання:

1. Знайди, прочитай частину тексту, де автор передає своє ставлення до зображуваного.
2. Прочитай і перебудуй деформований план відповідно до тексту.
3. Прочитай текст і розмісти готові заголовки до поділеного на частини тексту.
4. Прочитай і добери уривки з тексту до ілюстрацій.
5. Прочитай частину тексту і подумай, про яку рису характеру персонажа говориться в ній.
6. Прочитай і добери до кожної частини оповідання прислів'я.
7. Ознайомся з текстами і подумай, чим вони схожі між собою.

Розуміння прочитаного є основною характеристикою читання. Воно залежить від багатьох факторів: розуміння слова, речення, цілого тексту.

Особливу увагу слід приділяти **вправам на усвідомлення змісту речення**. Для цього відібрати окремі речення, або вилучені з тексту, що читається.

Ось деякі з подібних видів роботи:

1. Однакові чи різні за змістом? Скласти три речення так, щоб два з них мали однаковий зміст, висловлений за допомогою різних мовних засобів. Третє речення повинно відрізнитися від інших за змістом.

Наприклад, за оповіданням В. Сухомлинського «Дуб під вікном»:

а) Лісник побудував хату і посадив поруч дуба.

б) Лісник побудував хату поруч з молодим дубом.

в) Лісник побудував хату, а поруч посадив дуба.

2. *а) Дуб розрісся так, щоб стукав гіллям у вікно.*

б) Дуб розрісся так, що заступив вікно.

в) Дуб розрісся так, що затінив гіллям вікно.

3. а) Зрубайте дуба, дідусю, бо темно в кімнаті.

б) Зрубайте дуба, дідусю, тому, що темно в кімнаті.

в) Зрубайте дуба, дідусю, адже темно в кімнаті.

4. а) Щоб зберегти дуба, дідусь вирішив перенести хату на нове місце

б) Оберігаючи дуба, дідусь вирішив перенести хату на нове місце.

в) Щоб зберегти дуба, дідусь вирішив трохи перебудувати хату.

2. «Скласти речення». Кілька речень поділено навпіл і подано в довільному порядку. Мовчки прочитайте і з'єднайте ці частини. Наприклад:

Що деякі птахи вилуплюються взимку; Адже не всі знають.

Але нічого не боїться; можна всього навчитися.

Завдання такого типу дуже потрібні, бо вони привчають дітей розмірковувати над змістом того, що читають, розуміти логічні зв'язки між частинами речення.

2. «Доповни речення». Для завдання потрібно добирати такий матеріал, який би допоміг учневі усвідомити побудову та розвиток висловлювання. Розвиваючи у дітей навички передбачувати наступний елемент тексту учням пропонуються такі вправи: *Літня ніч була...(темною, довгою, місячною, короткою); Сашко дуже поспішав, він біг так ...(швидко, легко, красиво, задушевно)*

Всі ці вправи направлені на вдосконалення вміння, яке є важливою складовою частиною загального розуміння цілого тексту.

Працюючи над текстом, необхідно добирати такі завдання, в яких передусім використано:

а) метод виконання повної дії як засіб перевірки прочитаного;

б) вибір правильного формулювання, правильної відповіді серед кількох запропонованих учителем;

в) читання і осмислення аналізу тексту за допомогою певних умовних позначень тощо.

Працюючи над розумінням тексту, необхідно добирати завдання кількох рівнів: (хто? що? де? коли? тощо)

- Усвідомлення зв'язків між фактами, розуміння того, як з окремих деталей складається ціла картина, крок за кроком розгортається думка;

- вміння відрізнити головне від другорядного;

- вміння вловити суть, зрозуміти думку автора, дати власну оцінку подіям, дійовим особам;

- усвідомлення достоїнств чи недоліків твору, вміння відчувати красу мови художнього твору.

Для досягнення цієї мети слід використовувати такі види роботи:

1. «Склади текст» Текст розділяється на частини, кожна з яких дається на окремій картці. Прочитай текст мовчки, визнач порядок фрагментів, пронумеруй картки. Прочитай текст вголос.

Вони з білими пелюстками та жовтуватими серединками.

На луках ростуть ромашки лікарські.

Квіточки розміщені на тоненьких гнучких стеблах.

2. «**Дай назву**» Вибери влучний заголовок:

Ромашка. Ромашки лікарські. Квіти на луках.

3 «**Знайди вказану частину**». Прочитай текст. Знайди і підкресли речення у якому розповідається про те кому і за що був вдячний пастух.

У лузі паслося стадо кіз. Пастух втопився й заснув. Вовк підкрався та й схопив одну козу. У пастуха був собака-вівчарка. Він наздогнав вовка і відбив козу. Пастух був вдячний вірному другові.

4. «**Постав запитання**» Учень пропонується самостійно прочитати текст, який попередньо розділений на частини і ставить запитання до кожної частини.

5. «**Здогадайся що далі?**». Вправа спрямована на розвиток важливого читацького вміння-передбачати розвиток думки у тексті.

Ласунка

Мурка була дивною кішкою. Вона любила солодкий мед. Одного разу Мурка грілась на сонечку. Тут вона почула знайомий запах. Кішка відкрила зелені очі й вирушила до заповітної мети...

(другу частину тексту пропонується прочитати після дитячих висловлювань).

Перед вуликом ласунка встала на задні лапки. Сунула мордочку у вулик. І раптом пролунало кошаче скімлення. Мурка кинулась у куці і більше ніколи не лізла у вулик.

6. «**Переглянь, зрозумій**». Це завдання формує вміння вловлювати суть тексту, вирізняти її серед другорядних елементів змісту.

У тексті підкреслені ключові слова. Учень читає тільки підкреслене, а інші намагаються здогадатися, про що говориться у творі. Коли кілька школярів висловлять свої припущення, твір читається повністю, робиться висновок про правильність припущень, зроблених на основі окремих слів із тексту. При визначенні головної думки твору варто пропонувати учням три-чотири формулювання головної думки, а одне з яких правильне. Діти вибирають потрібне формулювання, пояснюють свій вибір, підтверджують уривками з тексту.

Основне місце в системі вивчення української мови засобами аудіювання належить вправам, оскільки засвоєння знань на теоретичному і практичному рівнях проходить одночасно, доповнюючи одне одного. Вправи повинні бути різноманітними, з кожної теми подані в ієрархічній послідовності, містити елементи новизни, що потребує самостійного обґрунтування, певних інтелектуальних зусиль.